ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 140 — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ — 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1854

ՄԱՍԻՍ

ԼՐԱԳԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Տարեկան գինն է . . . . 120 ղրշ.
Վեցամսեայ » . . . . 65 »
Մէկ ծանուցումը տողին 40 փարայ է։
Ստորագրութիւնները կանխիկ են։
Ստորագրութիւնները ամէն ամսոյն 1 ին և 16 ին կ՚ըսկսին։

Դուրս երթալիք լրագիրներուն ճամբուն ծախքը առնողին վրայ է։
Լրագրոյս վերաբերեալ Նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն, խմբագրին պէտք ուղղուի. և անոնց ճամբուն ծախքը ղրկողին վրայ է։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

Աւստրիոյ ու Պրուսիոյ տէրութեանց տարբեր քաղաքականութիւնը։ — Արեւմտեան տէրութեանց ու Աւստրիոյ կառավարութեան մէջ եղած որոշում մը։ — Ռուսաց Կալացէն քաշուած ատեննին բրածը։ — Օսմանեան զօրաց Պուքրէշէն ելլելը։ — Պալթիկէն եկած լուրեր։ — Ռուսիոյ արեւմտեան բանակներուն վրայ տեղեկութիւն։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գրիմէն Կերչէն ու Սեւ ծովէն եկած լուրեր։ — Մայրաքաղաքէս Գրիմ խրկուած զօրքերը։ — Ռուսաց զօրքերուն կարծիքը։ — Ալմայեան վիրաւորեալներուն Գրիմ գալը։ — Թամաս զօրապետին Գաղղիա գալը։ — Տրապիզոնէն գրուած զանազան լուրեր։ — Վալաքիոյ կառավարին վերստին իր պաշտօնին հրաժարիլը։ — Կայսերական հրովարտակ մը։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳՂԻԱ։ Լոնտրայի գրամատանին վեցամսեայ շահուց հաշիւը։ — Ծովային գործոց պաշտօնատան մէկ անօրէնութիւնը։

ԳԱՂՂԻԱ։ Կայսեր և կայսերուհւոյն Փարիզ գալը. — Կայսեր վերստին Պուլոն երթալը։ — Սպանիայի մայր թագուհւոյն Գաղղիա երթալը։ — Գաղղիոյ մէջ աս տարի քոլերայէն մեռնողներուն թիւը։

ՌՈՒՍԻԱ։ Զօրաց շարժմունք։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ։ Աւազակներուն քանդման հասնիլը։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Արմտեաց գիները։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Բարոյական պատմութիւն։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

Ինչպէս որ նախընթաց թուով ծանուցեր էինք, Աւստրիոյ ու Պրուսիոյ տէրութեանց մէջ կարծեաց անհամաձայնութիւն ըլլալով իրենց բռնելիք ընթացքին վրայ, Աւստրիոյ կառավարութիւնը քանի մը խնդիր առաջարկեց Գերմանական Դաշնակցութեան մեծ ժողովին։ Աս խնդիրներուն գլխաւոր նպատակն է հասկնալ, թէ ռուսաց զօրքերուն Դանուբեան իշխանութիւններէն քաշուելովը Աւստրիոյ ու Պրուսիոյ կառավարութեանց մէջ եղած դաշնակցութեան (տես Մասիս թիւ 124) մէկ յօդուածը արդէն իր նպատակին հասած ըլլալով, անկէց կը հետեւի՞ որ յիշեալ դաշնագրութիւնը այսուհետեւ բոլորովին խափանուած ըլլայ, կամ թէ Գերմանիոյ շահը կը պահանջէ՞ որ հաստատ պահուի։ Պրուսիոյ կառավարութիւնը, կըսեն, առաջին կարծիքին հակամիտեալ է, Աւստրիա երկրորդին։ Իսկ Գերմանական Դաշնակցութեան ինչ մտքի վրայ ըլլալը և աս երկու առաջարկութիւններէն որուն հաճութիւն տալիքը դեռ յայտնի չէ։

Գերմանիոյ լրագիրները լուր կուտան, թէ Գերմանական Դաշնակցութեան ժողովը սեպտեմբեր 9/21 ին բացուեր է։ Բայց աս առաջին ժողովին մէջ Արեւելեան խնդրոյն վերաբերեալ առաջարկութիւն մը չէ եղեր։

Բասէլի Կազէթ լրագրին մէջ հետեւեալը կը կարդանք։

«Արժանահաւատ անձինքներէ իմանալով մեզի կը ծանուցանեն, թէ Աւստրիոյ կառավարութիւնը մինչեւ որ Պրօքէշ-Օսթէն սեպուհին ձեռօքը Գերմանական Դաշնակցութեան ժողովին որոշմանը յանձնած առաջարկութիւններուն և Սեւ ծովու մէջ ըսկըսուած պատերազմական գործողութիւններուն արդիւնքը չիմանայ, վերջնական որոշում մը չպիտի ընէ արեւմտեան տէրութեանց իրեն հետ յարձակողական ու պաշտպանողական դաշնագրութիւն մը ընելու առաջարկութեանը վրայ։ Ու այժմ սա կրնայ ըսուիլ որ, եթէ Գերմանական Դաշնակցութեան ժողովին յանձնուած առաջարկութիւնները Աւստրիոյ դիտաւորութիւններուն համաձայն չընդունուին, և միւս կողմէն արեւմտեան տէրութեանց զինուորական գործողութիւնները յաջողուածին պէս յաջողին, վերոյիշեալ դաշնակցութեան հաստատումը անտարակուսելի է. թէպէտ Պէռլինի լրագիրներն ասոր հակառակը կը զրուցեն։»

Վիեննայի Բրէս լրագրին խօսքին նայելով, Աւստրիա աս օրերս յաջողեր է Պավիէրայի ու Սաքսոնիայի տէրութեանց հետ արեւելեան խնդրոյն վրայ միաբանելու։

Մօնիթէօռ լրագիրը սեպտեմբեր 24 թուով հետեւեալ ծանուցումը կը հրատարակէ։

Փարիզի, Լոնտրայի ու Վիեննայի կառավարութեանց մէջ Աւստրիոյ զօրքերուն Դանուբեան երկիրները գրաւելուն վրայօք եղած խօսակցութիւններուն մէջ որոշուեցաւ, որ Գաղղիացւոց Անգղիացւոց և Օսմանեան զօրքերը կարող ըլլան միշտ, թէ որ յարմար դատեն, աս գրաւման մասնակից ըլլալու. և աս բանը՝ պատերազմող երեք տէրութիւններուն Ռուսիոյ դէմ բրած ու ընելիք պաշտպանողական կամ յարձակողական գործողութիւններուն բնաւ արգելք չպիտի պատճառէ։

Վ. Ֆրանչիսկոս Յովսէփ Աւստրիոյ կայսրը աս պայմանագրութեան հաւանութիւն տալով, և աս մասին սխալ կարծիքները ցրուել ուզելով, ամսոյս 21 ին իրիկունը, հեռագրով Հէս զօրապետին հրաման խրկեց, որ Օսմանեան զօրաց Կալացի ու Իպրայիլի վրայ ըլլալիք շարժմունքներուն ամենեւին արգելք չըլլայ, թէ որ Էօմէր փաշան միտք ունի աստնկ շարժումներ ընելու։

Վիեննայի Բրէս լրագիրը սեպտեմբեր 20 թուով Յաշէն հեռագրական լուր առած կը ծանուցանէ, թէ 17 ին ռուսերը Կալացէն քաշուած ատեննին, Օրֆինուրէ անուն ռուսի շոգենաւով դունդ մը խաղաղի խրկեր՝ Դանուբէ շոգենաւուց ընկերութեան շոգենաւներն ու նաւական նիւթերը կրակը տուեր այրեր են, և հոն գտնուած բոլոր հանքածուխը առեր տարեր են։

Վիեննայէն կը գրեն, թէ Օսմանեան զօրքերը Պուքրէշէն ելեր ու անոր շրջականները բանակ դրեր են։ Հիմա Պուքրէշի մէջ միայն Աւստրիոյ պահապան զօրքերը կան. սակայն ըսպարապետն Էօմէր փաշան ալ հոն է։

Տանձիկէն սեպտեմբեր 21 թուով լուր կուտան, թէ գաղղիացւոց նաւատորմիղը Գաղղիա կը դառնայ։ Օբէռլէն նաւարկը, որ Սթօքօլմի մօտ քարերու վրայ նստեր էր, կրցեր է ազատիլ։

Գաղղիոյ ու Անգղիոյ նաւատորմիղներուն ու զօրքերուն ետ դառնալովը, Ալանտի կղզիները իրենց գլխուն մնացին։ Բնակիչները շատ աղաչեցին ծովապետներուն ու զօրապետներուն, որ պահապան զօրք կամ քանի մը նաւ թողուն հոն զիրենք պաշտպանելու համար. [illegible] վերջապէս միտք ունին Շվէտ անցնելու, հարկաւ կը մտածեն, որ ձմեռը ռուսաց զօրքերը սառերուն վրայէն իրենց այցելութեան կուգան, և զիրենք կը բռնեն Սիպիր կը խրկեն անգղիացւոց ու գաղղիացւոց համակրութիւն ցուցընելնուն և անոնց դէմ չկռուելնուն համար։

Պալթիկէն սեպտեմբեր 15/27 ին հեռագրով լուր առնուեցաւ Լոնտրա, թէ Նափիէր ծովապետը Անգղիա չէ դարձած, ուստի Ռէվէլի նաւահանգիստը զարնելու դիտաւորութիւն ունի եղեր։

Գաղղիոյ զինուորական Մօնիթէօռ լրագիրը մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ Ռուսիոյ եւրոպական զօրաց բանակներուն վրայ, որոնց թիւը 571,295 հոգի կը հասցընէ հետեւեալ հաշուով։

Հիւսիսային բանակ, 89,191 զօրք 162 թնդանօթ։

Միջին բանակ, 144,816 զօրք, 368 թնդանօթ։

Քամիէնէցի բանակ, 48,328 զօրք, 126 թնդանօթ։

Դանուբեան բանակ, 161,760 զօրք, 448 թնդանօթ։

Տնեբերի վրայ Կիէվի պահեստի բանակը 69,200 զօրք, 204 թնդանօթ։

Գրիմի բանակ, 58,000 զօրք, 80 թնդանօթ.

Համագումար 571,295 զօրք, 1388 թնդանօթ։

Աս հաշիւը Ռուսաց պաշտօնական ցուցակներէն առնուած է. բայց յայտնի է որ աս գումարը երբէք ամբողջ չկրնար ըլլալ, մանաւանդ պատերազմի ատեն, ուստի ճիշդը գիտնալու համար՝ պէտք է վերոյիշեալ գումարներուն գոնէ քառորդը վար երթալ, որով Եւրոպայի մէջ Ռուսիոյ զօրաց բուն թիւը կըլլայ 428,471։

Աս թուոյն վրայ պէտք է աւելցընել տասն և երկու տարի ծառայութենէ ետքը դարձեալ զինուորութեան կանչուած ու նոր ժողված պահեստի զօրքերը։

◆

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ հինգշաբթի, ուրբաթ և անկէ ետքը Սեւ ծովէն եկող Անգղիական Գաղղիական և Օսմանեան շոգենաւները հետեւեալ լուրերը բերին Գրիմէն։

Ռուսերը չկրնալով իրենց պատերազմական նաւերը գործածել, անոնց մէջի թնդանօթները Սեվաստոպոլի ամրացած տեղերը փոխադրեցին։ Դաշնակից զօրքերն ալ նոյնպէս դէմերնին նաւատորմիղ չունենալով որ հետը պատերազմին, իրենց նաւերուն թնդանօթներն ու ծովային զօրքերը մեծ մասամբ ցամաքը հանեցին, որ աւելի հզօր զօրութեամբ ցամաքէն Սեվաստոպոլը զարնեն։ Աս պատճառաւ Սեվաստոպոլի ռմբակոծութիւնը քանի մը օր ուշացաւ, հաւանականաբար կիրակի կամ երկուշաբթի օրը պիտի սկսէր։

Երկուշաբթի օրը եկող անգղիական Հայֆէֆ շոգենաւը Սեւ ծովէն լուր բերաւ, թէ շաբաթ օրը (սեպտ. 25) դաշնակից զօրքերը ռուսաց երկու թնդանօթը առեր են, որոնք ռուսերը Սեվաստոպոլի պարսպին դուրսը դրած էին դաշնակից զօրաց պատրաստութիւններուն արգելք ըլլալու համար։

Նոյն շոգենաւը լուր բերաւ նաեւ, թէ դաշնակից զօրքերը Սեվաստոպոլի ջուրին ճամբան կտրեր են, որով քաղաքը վերջին աստիճան նեղը ինկած է։

Ազախու ծովին բերանը գտնուած Կերչի նաւահանգիստէն Պէնէլօբ անուն Թագանրոգի վաճառական նաւով Տրապիզոն գացող ճանապարհորդները կը ծանուցանեն, թէ ռուսերը Սեվաստոպոլի, Սիմֆերոպոլի, Պերեքոպի, Քէֆէի ու Կերչի մէջ հեռագիր հաստատեր են. և Կերչէն Սեվաստոպոլ անդադար զօրք կերթայ եղեր։ Ռուսիոյ կառավարութիւնը Ազախու ծովին բերանը Ենի Գալէի առջեւ 33 վաճառականի նաւ ընկղմեր և ուրիշ հինգ ալ ընկղմելու վրայ է եղեր, անանկ որ 50 թօնոյ կշռով նաւ մը անգամ չի կրնար անցնիլ անկէ։ Աւստրիոյ վաճառական նաւ մը անկէց անցնելու ատեն ցամաքը նստեր է, և հանելը անկարելի ըլլալով այրեր են։

Երեքշաբթի օրը և երէկ 5000 Օսմանեան զօրք մայրաքաղաքէս նաւերով Գրիմ խրկուեցան։ Աս զօրութիւններուն խրկուիլը Սեվաստոպոլի գործը կարելի եղածին չափ շուտով լմնցնելու համար է։

Սեւ ծովէն եկած լուրերը կը ծանուցանեն, թէ անգղիական Սայֆէն շոգենաւը ուրիշ չորս շոգենաւներու հետ ամսոյս 16 ին Օտեսա գացեր, երկու թնդանօթակիր մակոյկ և երկու հելլենացի նաւ բռներ են՝ առանց ամենեւին դիմադրութիւն մը տեսնալու Ռուսաց կողմէն ։

Նոյն լուրերը կ'իմացընեն նաեւ, թէ երկու շոգենաւ, մէկը անգղիացի միւսը Գաղղիացի՝ Կերչ գացեր են այն կողմերն աչքէ անցընելու համար ։

Մէնչիքօֆ իշխանը Ռուսաց զօրքերուն սիրտ տալու համար կ'ըսէ եղեր, թէ իրենցմէ ալ որ դաշնակից զօրքերուն ձեռքը գերի իյնայ, պիտի գլխատեն ։ Հիմա որ բազմաթիւ ռուսաց զօրք դաշնակից զօրաց ձեռքը գերի իյներ՝ մեծ մարդասիրութիւն ու խնամք կը վայելեն, զարմանալով կ'ըսեն թէ իրենց ընկերներն աս բանը գիտնալու ըլլային, մէկն ալ հոն չմնար ։

Այսրաքաղաքս բերուած դաշնակից զօրաց վիրաւորներէն հետզհետէ բժշկուողներն ու առողջացողները նորէն Ղրըմ կը դառնան, փափաքելով որ Սեվաստոբօլի առնուելուն իրենք ալ ներկայ գտնուին ։

Ալմայի պատերազմին մէջ վիրաւորուած գաղղիացի Թոմաս զօրավարը բաւական առողջացած ըլլալով, երեքշաբթի օրը Այսրաքաղաքէս Գաղղիա գնաց, ուր քիչ մը ժամանակ պիտի մնայ մինչեւ որ կատարելապէս առողջանայ ։

Տրապիզոնէն սեպտեմբեր 11/23 թուով հետեւեալ լուրերը կու տան մայրաքաղաքիս Ժուռնալ լրագրին ։

„ Էրզրումի սուրհանդակը վերջապէս եկաւ ։ Կը ծանուցանէ, թէ առջի կիրակին, գաղղիացի քաջ հարիւրապետ մը Պելլիօ անուն, որ Կարսի Օսմանեան բանակին մէջ ծառայու[illegible] պուրալի մէջ տեղը 17 փախստական անկանոն զօրքերէ սպաննուեցաւ ։ Այս ընտիր զօրականը, որ Չիւրիւք Տէրէի պատերազմին մէջ քաջութեամբ նշանաւոր եղողներէն մէկն էր, Կոստանդնուպօլիս կերթար իրեն արժանի հատուցում մը ընդունելու ։

Պելլիօ երկու ատրճանակ ունէր վրան, որոնցմով ինքզինքը պաշտպանելով՝ վրան յարձակող եղեռնագործներուն երկուքը սպաննեց ։

Վերջին նամակիս մէջ ձեզի կ'ըսէի, թէ որչափ հարկաւոր է, որ կայսերական կառավարութիւնը երագ ու ազդու միջոցներ ձեռք առնէ Տրապիզոնէն մինչեւ Պայազիտ գործուած աւազակութիւնը դադրեցընելու համար ։ Ահա մէկ նոր ու տխուր փորձանք ։

Պելլիօ մանչ զաւակ մը կը թողու որուն միակ ապաւէնն էր ։ „

Դարձեալ նոյն քաղաքէն սեպտեմբեր 14/26 թուով հետեւեալը կը գրեն նոյն լրագրին ։

„ Դավրէժէն եկող Անգղիոյ սուրհանդակը անցած շաբթու քաղաքիս հասաւ ։ Այս սուրհանդակը Վանէն ու Մուշէն անցեր է ։

Կը գրեն, թէ ռուսաց զօրքերը միշտ Պայազիտի բոլորտիքը բռնած են ։

Դավրէժէն ու Էրզրումէն եկած նամակները՝ քաղաքիս վաճառականներուն լուր կու տան, թէ Պայազիտի քաւանթինյին ու Տիատինի մէջ տեղը ռուսաց խազախներուն գերի առած 2325 ձիով կարաւանը, նոյնպէս Էրզրումէն Դավրէժ գացող 3000 ձիով կարաւանը որ նմանապէս խազախներէն գերի բռնուեր էր, Երեւան տարուեր են ։ Հոն ռուսաց իշխանութիւնը ազատ թողուցեր է կ'ըսեն ձիաւորներն ու ձիերը, և յայտարարութիւն ըրեր, որ Պարսից, Ռուսաց և Օրթոտոքս յունաց ապրանքները իրենց տիրոջը պիտի տրուին՝ երբոր կարող ըլլան բռնուած ապրանքներուն ու սակներուն օրինաւոր տէրը ըլլալնին հաստատելու ։

Այս լուրը վաճառականները գոհ չըրաւ ։ Ինչու որ ռուսաց արդարասիրութեանը վրայ չեն կրնար վստահիլ, և իրենց պահանջմունքը պէտք եղած [illegible] գիտեն ։ Ասանկով առեւտրական վստահութիւնը բոլորովին վերցած է ։

Այսու ամենայնիւ կը յուսացուի, որ վեհափառ Սուլթանին պաշտօնեաները, որչափ որ ժամանակիս ծանր պարագաներովը զբաղած են, չեն ուշանար անհրաժարելի միջոցներ 'ի գործ դնելու, որպէս զի ճամբաները բացուին ու կատարելապէս ապահովին ։

Անատօլուի մէջ իրաց այժմեան վիճակը փոխելու համար, պէտք չէ որ կառավարութիւնը միայն հրամաններ խրկէ. մինչեւ հիմա փորձը ցուցուց, որ այն հրամանները կատարելու անձինքն ալ պէտք է փոխել, այսինքն պաշտօնատարաց մեծ մասը ։ Իսմայիլ փաշային Անատօլուի բանակին սպարապետ ըլլալը՝ ամենէն հաւանութիւն գտաւ, ըստ որում [illegible] երաշխաւորութիւններ կու տայ Կարսի Օսմանեան բանակին այսուհետեւ աղէկ հրամայուելուն ու լաւ հոգացուելուն ։ Բայց աս ընտրութիւնը, որ բանակին համար խիստ աղէկ է, կրնա՞յ մի երկրագործներուն, հողատէրներուն և վաճառականներուն վիճակը լաւցընել, որ այսչափ երկար ժամանակէ 'ի վեր կը նեղուին ու անկարգութեանց տակը կը ճնշուին ։ Ինչպէս աս մեծ ու կարեւոր մասին վիճակը բանակին չափ խնամքի արժանի չէ՞ մի ։

Տարակոյս չկայ, որ Բարձրագոյն Դրան այժմեան նախարարները, որոնց հայրենասիրութիւնն ու հասարակաց օգտին համար ունեցած փափաքն ու խնամքն յայտնի է, Իսմայիլ փաշային ընտրութեամբն սկսուած բարեկարգութիւնը կը կատարելագործեն մեր երկիրներուն մէջ ։

Երէկ Անգղիոյ սուրհանդակին բերած գիրերէն իմացուեցաւ, որ Էրզրումի նստող Գաղղիոյ հիւպատոս Պ. Գասթայն՝ Գաղղիացի Պելլիօ հարիւրապետին սպաննուած տեղն է գացեր մարմինը Էրզրում փոխադրել տալու համար, և հոն հանդիսաւոր յուղարկաւորութիւն պիտի ըլլայ անոր ։

Այս եղեռնագործութեան մանրամասն պարագաները սուրհանդակին ճամբայ ելած ատենը դեռ իմացուած չէր ։

Երկու ամիս չափ կայ, որ ձեզի գրեր էի, թէ շատ հարկաւոր է, որ պատերազմի պաշտօնեան Կ. Պոլսէն զինուորական ճարտարապետներու խումբ մը խրկէ ճամբաները շինելու համար, թէ որ կառավարութիւնը կուզէ որ ձիները չսատկած ու ճամբաները չէցուած, Կարսի բանակին համար խրկուած երեսուն ու երկու կտոր պաշարման թնդանօթները տեղերնին հասնին ։

Այս օրերս իմացուեցաւ, որ յիշեալ երեսուն թնդանօթները հազիւ թէ Ճէվիզլիք ըսուած տեղը հասեր են, որ քաղաքէս տասը ժամու ճամբայ հեռու է ։ Այսու ամենայնիւ քառասուն օրէն աւելի է որ Տրապիզոնէն ճամբայ ելած են ։

Տրապիզոն քաղաքը իր աշխարհագրական դիրքովը՝ Անատօլուի բանակին բոլոր զօրքերուն և պատերազմական պաշարներուն ցամաքը ելլելու կէտն է ։ Այս բանակին տասնըութը ամիսէ 'ի վեր ունեցած կարեւորութիւնը՝ ստիպեց Օսմանեան կառավարութիւնը անբաւ պատերազմական նիւթ ու պաշար խրկելու հոս ։ Բայց աս քաղաքս ոչ զինուորական ճարտարապետներ, ոչ կանոնաւոր թնդանօթաձիգ զօրքեր, ոչ թնդանօթ կրող մակոյկներ և ոչ զօրաց բեռներն ու պաշարները կառքով կամ ձիով կրելու համար յատկացած զօրքեր ունի. մէկ խօսքով, արդարութեամբ ու ճշդութեամբ ցամաքն հանելու ու փոխադրելու ամենահարկաւոր եղած մէկ բան մը չունի ։ Այս դիւրութիւնները չըլլալէն ինչ կը հետեւի ։ Տեղական իշխանութիւնը՝ կառավարութեան հրամանները կատարելու ստիպուած ըլլալով, երկրին բոլոր նաւերը, բեռնակիրները, և մինչեւ բնակիչները կը ժողվէ և եկած պատերազմական նիւթերն ու պաշարները ցամաքը հանելու և քաղաքին ներսի կողմը տանելու զանոնք կը ծառայեցընէ ։

Այս ծառայութիւնները տարի է մը 'ի վեր այնչափ կրկնուեցան, որ բնակիչներուն խիստ շատ նեղութիւն պատճառեցին ։ Ձեր լրագիրը, որ միշտ Տաճկաստանը պաշտպանողներուն առաջին կարգը տեսնուած է, արդարեւ հիմա շատ օգտակար բան մը ըրած կ'ըլլայ, թէ որ Կայսերական կառավարութեան ուշադրութիւնը աս պակասութիւններուն վրայ հրաւիրէ ։

Զիրիք — Այսի շոգենաւը որ քանի մը օրէ 'ի վեր կ'սպասուի, տակաւին նաւահանգիստիս չհասաւ ։

Կարսէն ամենեւին լուր չկայ ։ „

Դարձեալ նոյն քաղաքէն սեպտեմբեր 19 թուով կը գրեն ։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՏՐՈՍ ՌԱՎԻԵՌ

Պետրոս Ռավիեռ հազիւ հինգ տարու կար, երբոր քանի մը օրուան մէջ հայրն ու մայրը մեռան ։ Անոնց մահը խեղճ տղան առանց ապրուստի ձգեց, ինչու որ մեռնելէն քիչ մը առաջ բոլոր ունեցածնին սնանկութեան պատճառաւ կորսնցուցեր էին ։

Պետրոսին հօրենական բարեկամները՝ երբոր որբ տղուն պաշտպան մը կը փնտռէին, իմացան որ Պետրոս Փարիզի մէջ հարուստ հօրեղբայր մը ունէր ։ Ուստի ուզեցին առանց ժամանակ անցունելու գրել անոր, ու հասկընալ թէ կ'ուզէ՞ եղբօրորդին քովն առնել ։ Բայց մէջերնուն մէկը իմացուց անոնց, որ աւելի աղէկ կ'ըլլար առանց նամակ գրելու՝ տղան բռնել խրկել, ինչու որ հօրեղբայրը կրնար չընդունիլ կամ նամակին առանց պատասխանի ձգել ։ Այս խորհուրդը ամենուն հաւանելի երեւալով, բռնեցին Պետրոսը կառքը դրին, ու Փարիզ Սէնթ—Ակօս փողոցը իր հօրեղբօրը խրկեցին, որ երկաթեղէնի վաճառական էր ։ Հետը եղող մարդուն խնամքովը տղան առանց վտանգի մը իր տեղը հասաւ ։

Ֆրանսուա Կոստա Պետրոսին հօրեղբայրը՝ 50 տարեկան մարդ մըն էր, կնկան ծախքերէ ու զուր հոգերէ ազատ մնալու համար չէր կարգուեր, ու խելքը միտքը երկաթի վաճառականութեան տալով, բաւական հարստութիւն դիզեր էր ։ Այս պարագաներէս դիւրաւ կը հասկցուի, թէ ինչ յուսահատութեան մէջ ինկաւ երբոր իր եղբօրորդին իրեն բերին ։ Բայց եղբօրը և անոր կնոջը մահը լսելով քիչ մը տրտմեցաւ, ու տղուն սիրուն դէմքէն հաճելով յուսահատութիւնը կամաց կամաց փարատեցաւ ։ Ֆրանսուա այս պաշտպանութիւնը ետ ձգելու պատճառ մը չունէր. որովհետեւ ինչ պիտի ըսէին լսողները թէ Ֆրանսուա Կոստա իր որբ եղբօրորդին իր պաշտպանութեանը տակը առնել չէ ուզեր ։

Ուստի պարտաւորեցաւ առանց ձայն հանելու Պետրոսը քովն առնել ։ Բայց ժամանակէ մը ետքը Ֆրանսուային տրտում դէմքը փոխուեցաւ ։ Պետրոս իր զուարթութեամբը այնքան ազդեցութիւն ունեցեր էր հօրեղբօրը վրայ, որ Ֆրանսուա սկսաւ չի կրնար անցնիլ անկէց ։

Այս բանս տեսնելով Պետրոս այնքան վարպետութիւն բանեցուց, որ տանը մէջ հրամայողը ինքն եղաւ ու իր մէկ խօսքը երկուք չէր ըլլար

Ֆրանսուային իր եղբօրորդւոյն վրայ այսքան ցուցուցած սէրը ուրիշ պատճառ մ'ալ ունէր ։ Պետրոսն իր քովը առած ժամանակը շատ մարդ զինքը գովէին իբրեւ բարերար, ու անոնց քով իր պատիւը աւելնալով, իր գործերն ալ մեծցան ։ Երբոր Պետրոսին հետ պտըտելու կ'ելլէին, դրացիները իրար անցած կ'սկսէին մէջերնին խօսակցիլ, ու Պետրոսը մատով ցուցընելով անոր գեղեցկութեանը վրայ կը զմայլէին. նաեւ երբոր մէկը վաճառատունը գար ապրանք առնելու, շուտով տղուն վայելչութեանը կը զարնուէր, ու հետաքրքրութեամբ Ֆրանսուային կը հարցընէր անոր ով ըլլալը. ան ալ պարծենալով “ եղբօրորդիս է ” կ'ըսէր ։

Պետրոս իր հօրեղբօրը հրամանին համեմատ միշտ մաքուր հագուած, մազերը շտկած, ու ոտքի ամանները փայլուն կը պտըտէր. նաեւ դրացիներուն տղոցը հետ խաղալը արգիլուած էր իրեն ։ Պետրոս այսպէս դանդաղ կեանք վարելու սովրելով, ծուլութեան տէր մէկը եղաւ ։ Պզտիկութեան ատենը՝ իր փայլելուն տեսքը իր կիրքերը ծածկելով զինքը կը սիրցընէր. բայց քանի որ մեծցաւ, այն գեղեցկութիւնը կորսնցունելով, ու բոլոր իր պակասութիւնները երեւան ելլելով, սկսան կամաց կամաց երեսը չնայիլ ։

Ֆրանսուա այս փոփոխութիւնը տեսնելով՝ ինքն ալ շուտով մը անկէց պաղեցաւ ։ Թէ որ մինչեւ ան ատենը վրան սէր ցուցըցեր էր նէ, յայտնի է որ պատճառը քիչ շատ իր առեւտուրին անոր օգուտը դպչելն էր. բայց հիմա որ ան օգուտն ալ չի կար, ու մէկը մէկալը վրան կը խնդային, դիւրաւ կը հասկցուի, որ մեր խանութպանը իր վարմունքը փոխեց ու սկսաւ եղբօրորդւոյն ըրած ծախքերուն վրայ մտմտալ ։ Վերջապէս տեսաւ, որ Պետրոսը արհեստի մը տալէն ուրիշ ճար չի կայ. ուստի օրին մէկը անոր ըրած ծախքերուն ցուցակը նայած ատենը, իմացուց Պետրոսին, որ ատաղձագործի (տօղրամաճի) մը քով պիտի դնէ անիկա. “ ալ աւելի երկար ես քեզ չեմ կրնար պահել քեզ, գնա այն արհեստը սորվէ որ ան ատենը ուզածիդ չափ ծախք ընես ։ ” Այս լուրը շատ տրտմեցուց Պետրոսը, որ ինչպէս ըսինք ծուլութիւնը իրեն բնութիւն ըրած ըլլալով, աշխատութիւնը անտանելի բան մը կ'երեւար իրեն, ինչու որ խեղճը չէր գիտեր, որ մարդուս ճակտին ամենէն գեղեցիկ պսակը աշխատութեան քրտինքն է ։

Այս առթիւ ըլլալուն համար, երբոր երկրորդ օրը Ֆրանսուա զինքը առաւ ու ատաղձագործին խանութը տարաւ ։ Պետրոս տեսնելով հոն ուսանող տղաքը աշխատութեան հագուստով, մէկ-

“Էրզրումէն եկած վերջին սուրհանդակը լուր կու տայ, թէ գաղղիացի Պէլիօ հարիւրապետին սպաննուելուն լուրը Էրզրում հասնելուն պէս, կուսակալը Գաղղիոյ հիւպատոսին հետ խորհրդակցելով՝ 300 ձիաւոր խրկեց Իօմէր էֆէնտիին և հիւպատոս Գ. Բասթոյնին հետ որ սպանողները փնտռելէն դառնան:

Ասոնք Պայպուրտ երթալով, հոն մանրամասն տեղեկութիւններ առին սպանութեան պարագաներուն վրայ: Քանի մը ժամէն ետեւ մարդասպաններուն երեքը բռնուեցան, մնացածներուն ալ ով ըլլալը հասկցուեր է ու կը փնտռուին:

Գ. Բասթոյն և Իօմէր էֆէնտին Պայպուրտի մէջ հարցուփորձ ըրած ատեննին իմացան որ հինգ վեց հարիւր Պաշը-պօզուգ Կարսի բանակէն փախեր ու քանի մը ամիսէ 'ի վեր շատ գողութիւններ ու եղեռնագործութիւններ ընելէ ետեւ, Պայպուրտի մօտ Ասոր ըսուած գեղը քաշուեր են:

Իսկոյն մարդիկ խրկուեցան այն գեղը, և հետեւեալ օրը իմացուեցաւ, որ աւազակներէն 500 հոգի հոն ամրացեր պատրաստութիւն կը տեսնեն եղեր դիմադրութիւն ընելու, թէ որ Իօմէր էֆէնտին ու Գ. Բասթոյնին հետի զօրքերը իրենց ետեւէն իյնան:

Իսկ ասոնք՝ բանը իմանալուն պէս խորհուրդ ըրին, ու որոշեցին որ աւազակներուն ետեւէն իյնան, ու զանոնք կառավարութեան անձնատուր ըլլալու ստիպեն, կամ բռնեն:

Կը յուսացուի որ քանի մը օրէն աս որոշման յաջողած ըլլալուն լուրը կ'առնուի:”

Վալաքիայի կուսակալ Սթիր պէյ իշխանը որ առաջ Վալաքիա մտած ժամանակը Վիէննա քաշուեր էր, օգոստափառ Ինքնակալին հրովարտակաւը վերստին Վալաքիա գալու և անոր մէջ իր պաշտօնը վարելու հրաւիրուեցաւ:

Անցեալները կայսերական հրովարտակի մը թարգմանութիւնը հրատարակեցինք լրագրիս մէջ, որով մեր առատագութ վեհափառ Ինքնակալը Պաշը-պօզուգներուն դուրսէն բրած անկարգութիւններն ու անօրէնութիւնները սաստիկ կշտամբելով, հրաման կ'ընէր որ այն անկարգութիւններն ընող Պաշը-պօզուգները չարաչար և խստիւ պատժուին:

Բ. Դրան կառավարութիւնը իմանալով, որ տեղ տեղ անկարգութիւնները դեռ կը շարունակեն, հետեւեալ կայսերական հրովարտակը խրկեց Րումէլիի ձախակողմեան մասին կուսակալներուն, Ֆէրիք Սէլիմ փաշային, Նայիպներուն, Միւֆթիներուն, Միւտիրներուն, ժողովի անդամներուն և երկրին գլխաւորներուն:

“Իմացանք և ստուգեցինք, որ Պաշը-պօզուգներէն ոմանք, տխմար ու անմիտ մարդիկ, իրենց անցած կամ կեցած երկիրներուն մէջ տէրութեանս Մահմետական ու Քրիստոնեայ հպատակներուն կենացը, պատուոյն և ընչիցը դէմ ոճիրներ գործեր և հազար ու մէկ դատապարտելի գէշութիւններ ըրեր են հակառակ մարդկութեան: Տեղ տեղ ալ գողեր ու աւազակներ իմ հպատակներուս ու անոնց կանանցն ու զաւկըներուն վնաս կը հասցնեն:

Այս չարութիւնները գործուելուն պատճառը կառավարիչներէն ոմանց անհոգութիւնն ու թուլութիւնն է, և չարագոյնը սա է, որ ասոնք ալ կը յանդգնին եղեր զանազան բռնութիւններ ու հարստահարութիւններ ընելու, և դաշնակից տէրութեանց օգնական զօրքերուն ուտելիք և պաշար մատակարարելու մասին զանցառութիւն ընելու:

Աւելորդ է ըսել, որ իմ հաստատուն կամքս է՝ որ Աստուածային Նախախնամութենէն ինծի աւանդ յանձնուած ամէն կարգի հպատակներս հանգիստ և խաղաղ պահեմ և ամէն կերպ նեղութենէ ու հարստահարութենէ պաշտպանեմ: Ասկէց զատ, անհնար է ուշ չընել այնպիսիներուն պատիժը, որ օգնական զօրաց վերաբերեալ գործերուն դիւրութիւն տալու պարտաւորութեանը դէմ կը գործեն: Արդ, երբոր դեռ մօտ ատեններս իմ կայսերական աթոռէս յատուկ հրովարտակներ ելան ու տէրութեանս ամէն կողմը հրատարակուեցան, որ այս կերպ անկարգութիւններ ընողները չարաչար պատժուին, վերը յիշուած գէշութիւններուն տակաւին շարունակելը արդարեւ վերջին աստիճան դատապարտելի է: Հետեւաբար հարկ եղաւ, ամենուն առանց ժամանակ անցընելու խստութեամբ պատժել՝ ոչ միայն վերոյիշեալ չարութիւններն ընողները, այլ և այն կառավարիչներն ու իշխանները, որոնք իմ տէրական հրամանացս հակառակ աս չարութիւններուն թոյլտուութիւն կ'ընեն:

Դուն, Սէլիմ փաշա, Րումէլիի ձախ կողմի երկիրները մինչեւ Եանեա պիտի պտըտիս, և քեզի տրուած պատուէրներուն համաձայն յանցաւոր գտնուող թէ մասնաւոր անձինքը և թէ կառավարիչները պիտի դատես, և առանց իմ Բ. Դրանս հրամանին սպասելու, ասկէ առջի հրովարտակներուս մէջ դրուած պատժոց կանոններուն համաձայն զանոնք պատժես: Թէ որ անանկ բան մը պատահած ըլլայ որ յիշեալ պատժոց կանոններուն մէջ անոնց վրայ խօսք չգտնուի, առանց վայրկեան մը կորսնցնելու Բ. Դրանս գրես ու պէտք եղած հրամաններն առնես:

Այս է Սէլիմ փաշային զգօնութեանն ու ուղղութեանը յանձնուած լիազօր պաշտօնը, և կայսերական աթոռէս այս մասին ելած հրամաններուն համեմատ արդէն ճամբայ ելած է:

Ստուգելով այն հաւանականութիւնը, թէ Սէլիմ փաշան կրնայ զօրաց պէտք ունենալ տեղ տեղ յանցաւորները ձեռք ձգելու համար, իմացուցինք վսեմափայլ սպարապետին (Իօմէր փաշային), որ այս մասին պէտք եղած հրամանները պիտի հրատարակէ ու տայ:

Ներկայ կայսերական հրովարտակս՝ որ Սէլիմ փաշային յանձնուած պաշտօնին ու իշխանութեանը համար է, իմ կայսերական դիւանէս ելած ու անոր ձեռքը տրուած է:

Դուք ամէնքդ, կուսակալներ, (վալի) աս հրովարտակին նպատակը իմանալնուդ պէս, պիտի հասկընաք, որ աս գործը ուրիշ բանի չնմանիր. ամենամեծ ուշադրութիւն ու ամենամեծ փոյթ կը պահանջէ. ուստի պէտք է, որ առանց վայրկեան մը կորսնցնելու և առանց ամենափոքր առիթ մը անգամ փախցնելու, յանցաւորները պատժելու ձեռք զարնուի. որովհետեւ, առանց ասոր, անհոգութիւն ու թուլութիւն ընողները խիստ գէշ հետեւանքներ պիտի բերեն իրենց գլխուն:

Պէտք է, որ օգնութիւն ու ձեռնտուութիւն ընէք Ֆէրիք Սէլիմ փաշային՝ Բ. Դռնէս անոր տրուած պատուէրներուն համաձայն ընելիք բաներուն մէջ. և ամենեւին չդադարիք ամէն կերպով փոյթ և հոգ տանելու աս մասին: Յանցաւորները պիտի ցուցնէք անոր, որ դատուին ու պատժուին:

Եւ դուն, Ֆէրիք Սէլիմ փաշա, անյապաղ ճամբայ ելլես, և ինչպէս որ պաշտօնդ կը պահանջէ, վերոյիշեալ տեղերը երթաս, և պտըտած երկիրներուդ մէջ Պաշը-պօզուգներն և ուրիշ յանցաւորները դատես տուած պատուէրներուդ համաձայն, և վերոյիշեալ կայսերական հրովարտակիս պատժոց կանոններուն համեմատ ամենամեծ խստութեամբ պատժել տաս. և աս ալ՝ անյապաղ և Բ. Դռնէս հրաման չսպասելով:

Հոգ պիտի ունենաս մանրամասնաբար և ճշդութեամբ Դրանս ծանուցանելու այն կառավարիչներն ու իշխանները, որ անհոգութիւն կամ թոյլտուութիւն ըրած ըլլան աս մասին, որպէս զի իրենց արժանաւոր պատիժը կրեն:

Աս կերպ դէպքերու մէջ պէտք է որ առանց յապաղութեան դատաստան ըլլայ. բայց նոյնպէս մեծ փոյթ ունենալու է, և ասիկա գլխաւոր կէտ մըն է, որ անմեղներն ու պարկեշտութեամբ ապրող մարդիկները բնաւ անիրաւութիւն չկրեն:

Վերջապէս ամէն կերպով աշխատիս պաշտօնդ արդարութեամբ ու անկողմնակալութեամբ կատարելու:

Եւ դուք տեղակալներ (գայմագամ), Նայիպներ, Միւֆթիներ, Միւտիրներ, ժողովի անդամներ եւայլն, դուք ալ երբոր աս կայսերական հրովարտակիս տեղեկանաք, պէտք է որ ամէն կերպով միտք ընէք ինչ որ Սէլիմ փաշան ձեզի ըսէ իր պաշտօնին վերաբերեալ գործերուն վրայօք. Զգոյշ որ յանցաւորները պահէք, այլ ընդհակառակն պէտք է զանոնք իմա-

---

դի նետեց իրեն տրուած գործիքները, ու սկսաւ փայտի կտորվանքներուն մէջ հպարտութեամբ պտըտիլ աթոռէն ինկած թագաւորի մը պէս:

Ան ատենը ընկերները սկսան խնդալով ծաղրելի կատակներ ընել վրան, ու վարպետը հրամայեց որ դայ իր գործին գլուխը անցնի: Պետրոս չի կրցաւ դէմ կենալ ու սկսաւ բաները փորձ փորձել, որուն համար իր տրտմութիւնը աւելցաւ: Բայց գեղեցիկը սա է, որ երկրորդ օրը իր ընկերներէն մէկուն հետ քանի մը լմնցած ատաղձ (տախտակ) կառքին մէջ դրած քաշելով քալի թաղը պիտի տանէին: Երբոր ամէն բան կառքին մէջ դիզուեցաւ, չուանը Պետրոսին վիզը անցուցին կառքը քաշելու համար, ու միւս ընկերն ալ կառքին ետեւն անցաւ որ հրէ: “ Քաշէ, ըսաւ ետեւէն ուժով մը հրելով, Պետրոս այս հրամանին հնազանդեցաւ ու կառքը սկսաւ քաշել:

Բայց գէշն ան էր, որ Սէնթ-Ալօա փողոցէն պիտի անցնէին որուն բնակիչները Պետրոսը կը ճանչնային: Այս փողոցին մէջ հասածնուն պէս, դեղավաճառին տղան զինքը տեսաւ, ու բոլոր ձայնովը պօռաց. ” նայեցէք, նայեցէք, Պարոն Պետրոսը ձի եղեր է: ”

Պետրոս կարմրելով գլուխը ծռեց, բայց Անտօն՝ Պետրոսին ընկերը՝ անոր տեղը խօսեցաւ:

” Այս բանը ամենեւին քու գլուխդ գալիք չունի, ըսաւ: — Ինչո՞ւ հարցուց դեղավաճառին տղան: — Որովհետեւ դուն միշտ էշ կրնաս ըլլալ, պատասխանեց Անտօն: Բոլոր հոն գտնուողներն այս պատասխանին սկսան խնդալ, ու դեղավաճառին տղան փախաւ իր խանութը մտաւ: Քիչ մը անդին ճանչւոր աղջկան մէկը Պետրոսին կառք քաշելը տեսնելով, ըսաւ: ” Ո՜հ, ” պարոն Պետրոս, գեղեցիկ մերինօզէ ” հագուստ պիտի պատռես, կուզես ” նէ քեզի գոգնոց մը տամ: ”

— Ամենէն առաջ քուկինդ կարկտէ շտապով, պատասխանեց նորէն Անտօն: Աղջիկը տեսնելով որ յիրաւի իր գոգնոցը պատռտած է, ներս փախաւ: Ան միջոցին Սէնթ-Ալօա փողոցէն դուրս ելան, ու Պետրոս ինքնիրեն կ'ուրախանար որ այնքանով ազատեցաւ, երբոր չի տեսնելով ուրիշ տղու մը դպաւ, որ կոյներ պատին վրայ խենդումենդ բաներ կը գրէր:

Տղան ետին դարձաւ ու տեսնելով որ հագուած պարոն մըն է աս, անկրթութեամբ մը մէկզի հրեց, ու ձեռքը վերցուց որ զարնէ:

Կամաց եկուր, պարոն, կամաց եկուր, ըսաւ Անտօն մէջերնին մտնելով, կը նայիմ որ պարոնին որպիսութիւնը հարցունել կուզես, բայց մենք հոս ենք գիտես նա:

Սրիկան խօսուածքին կերպէն հասկցաւ որ տակէն ծեծ պիտի ելլէ, ձայնը կտրեց ու բանը գնաց:

Պետրոս կ'ուզեցաւ յաղթութիւն տօնելու համար. “ յիրաւի, ըսաւ Պետրոս իր ընկերին, քեզ շատ երախտիք կը համարիմ, որովհետեւ ամենուն ալ յարմար յարմար կը պատասխանես: ”

Մեծ մարդս կըլլայ, պատասխանեց Անտօն, թէ կռնակի բարդ մարդու կերպընել մի տար: Աստուած այս երկու ձեռքը և լեզուն մեզի պարապ տեղը չտուաւ. կրցածիս չափ կ'աշխատիմ բոլոր պարտքերս կը կատարեմ, բայց չեմ ուզեր որ անիրաւ տեղը մէկը ինծի բան մը ըսէ: Բայց երթանք պարոն Պետրոս, որովհետեւ վարպետը ապսպրեց որ շուտով ետ դառնանք: ”

Անտօնին բարի խրատները չկրցան Պետրոսին սրտին մէջ արհեստը սիրելու փափաք ձգել. երկու տարի չափ ժամանակ անցուց այս արհեստին մէջ առանց բան մը սորվելու, ինչու որ վերը ըսածնուս պէս ատաղձագործութիւնը իրեն համար ցած արհեստ մը կը սեպէր: Վարպետը Ֆրանսուային միշտ գանգատ կ'ընէր Պետրոսին ծուլութեանը համար. ան ալ բարկանալով շատ անգամ կը բռնէր իր եղբօրորդին կը ծեծէր: Այս խստութիւնը բոլորովին զզուեցուց Պետրոսը իր արհեստէն, ու այնքան եղաւ, որ օր մը Ֆրանսուա կանչեց անիկայ ու երկար բարակ խրատելէն ետքը ըսաւ անոր, որ իր ուզած արհեստէն մէկը ընտրէ. Պետրոս ալ ոսկերչութիւնը ընտրեց:

Ընթերցողը չկարծէ, որ այս արհեստը անոր բնութեանը յարմար կու գար, Պետրոս ոսկերչութիւնը ընտրեց, որովհետեւ կը կարծէր որ շատ աշխատութեան պէտք չունի աս արհեստը և ատաղձագործութեան պէս վար արհեստ մը չէ: Բայց շատ չի քաշեց, Պետրոս ասկէց ալ ձանձրացաւ, վասն զի տեսաւ, որ ոսկերչութիւնը ատաղձագործութենէն աւելի դժուար է, ու որչափ որ աշխատութիւնը քիչ կերեւայ ալ նէ, անկէց աւելի աշխատութիւն ունի:

Օրին մէկը վարպետը զինքը հեռու տեղ մը խրկելով՝ ետ դարձած ատենը Անտօնին հանդիպեցաւ, որ ան ժամանակէն 'ի վեր արհեստը բաւական սորվեր էր, ու հիմա քիչ շատ ստակ կը վաստկէր: Երկար ատենէ 'ի վեր իրար տեսած չըլլալով՝ կայնեցան քիչ մը խօսակցութիւն ըրին:

— Էհ, նայինք գո՞հ ես ոսկերչութենէն հարցուց Անտօն:

— Ոչ, դժուար արհեստ է, պատասխանեց Պետրոս, կը սորվիս կը սորվիս չի հասնիր. միշտ նորէնոր բաներ սորվելու է. անկէց զատ առաւօտէն մինչեւ իրիկուն նստած կենալու է:

— Մեր քովը եղած ժամանակդ գանգատ կ'ընէիր թէ միշտ ոտքի վրայ կայցընէք, որ դատաստաննին տեսնուի։ Նչ՝ որովհետեւ, իմ տիրական հրամաններուս դէմ գործած առեննիդ սարսափելի պատասխանատուութեան տակ կ'իյնաք, եւ շատ գէշ հետեւանքներ գլխունուդ կը բերէք, ուստի պէտք է որ զգուշանաք անանկ բան մը ընելէ։ Նմէն կերպով աշխատեցէք, որ ընդ հակառակն հաւատարմութեան ու անձնանուիրութեան ապացոյցներ տաք։

Տուեալ զիլհիճճէ ամսոյն վերջին օրերը ١٢٧٠

Նման պաշտօն մըն ալ՝ տէրութէ Բարձրագոյն ատենին երկրորդ քարտուղար Սէաձէթ էֆէնտիին տրուեցաւ՝ Բումէլիի աջակողմեան գաւառներուն համար մինչեւ Պալքաններն ու Դանուբի եզերքը։

Կայսերական հրովարտակը ուղղուած է Սիլիստրէի կուսակալ Մեհմէտ Սալիհ փաշային, եւ Վիտինի կուսակալ Իսմայիլ Րահմի փաշային։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳԼԻԱ։ Լոնտրայի դրամատեղանին վերջանեալ հաշիւը հրատարակուեցաւ։ Մարտ 1 էն մինչեւ օգոստոս 31 դրամատեղանին զուտ շահն եղեր է 624.326 լիրա, 6 շիլինկ. որով ամէն մէկ բաժանորդին հարիւրին 4 1/2 շահ ինկեր է։

— Ծովային գործոց պաշտօնատունէն հրաման եղաւ, որ մօտերս ծովը իջնալիք պատերազմական մեծ նաւերէն մէկուն անունը Գաղղիա դրուի, 'ի յիշատակ սա երկու արեւմտեան մեծ տէրութեանց մէջ եղած մտերիմ բարեկամութեանը։

* * *

ԳԱՂՂԻԱ։ Վ. Կայսրը եւ Կայսրուհին սեպտեմբեր 20 ին իրիկունը Փարիզ հասան։

Վ. Կայսրը երկու օր Փարիզ կենալէն ետեւ 23 ին Պուլոյն գնաց։

— Սպանիայի Իզապէլլա մայր թագուհին ամսոյս 18 ին իրիկունը Գաղղիական Նէյլ շոգենաւով Գաղղիոյ Պաւօ քաղաքը հասաւ Լիզպոնէն՝ իր երկանը եւ ընտանեացը մէկ մասին հետ, եւ հոն պատուաւոր ընդունելութիւն գտաւ կառավարութեան կողմէն։

— Այս տարի Գաղղիոյ մէջ մինչեւ սեպտեմբեր տասը քոլէռայէն մեռնողներուն թիւը 75.500 հոգի եղեր է։

* * *

ՌՈՒՍԻԱ։ Կայսերական անձնապահ զօրաց մէկ բաժինը, իրենց թնդանօթներուն մէկ մասը, եւ նոյն զօրաց հիւսար եւ կալմաթիէ ըսուած ձիաւորներուն ընտիր գունդերը ամենայն պատրաստութեամբ արտորնօք ճամբայ ելան Բետերսպուրկէն սեպտեմբերի սկիզբները. բայց ուր խրկուեննին յայտնի չէ։

— Բետերսպուրկէն սեպտեմբեր 4/16 թուով կը գրեն, թէ Վոլինիի մէջ գումարուած 40.000 զօրաց բանակին հրաման եղեր է Շամիլի վրայ քալելու։

* * *

ՉԻՆԱՍՏԱՆ։ Յուլիս 19։ Ապստամբներու գունդ մը՝ Քանթոնի գաւառին հարաւային կողմը տարածուելէն ետքը, Ֆաթշանի տիրեցին, որ Քանթոնի գետին միւս կողմը քանի մը մղոն հեռու հարուստ քաղաք մըն է ձեռագործներու կողմէն անուանի։ Տէրութեան պաշտօնեաներէն անոնք որ շուտով չկրցան փախչիլ՝ ջարդուեցան։

Ետքը ապստամբները Քանթոնի վրայ քալեցին։ Երկու հազար կայսերական զօրաց գունդ մը խրկուեցաւ անոնց ճամբան կտրելու։

Քաղաքին հիւսիսային դռնէն իրեք մղոն հեռու սա զօրքերը ապստամբներուն դէմ ելան. բայց քիչ մը պատերազմելէ ետեւ՝ կայսերականաց կէսը ցրուեցաւ, կէսն ալ ապստամբներուն հետ միացաւ։

Այս լուրը Քանթոնի մէջ իմացուելուն պէս, բնակչաց վրայ ընդհանուր սարսափ մը տիրեց. ամէնքն ալ փախչող փախչողի եղան։ Հարուստ վաճառականները փութացին իրենց կանանցը նաւը դնելու եւ Մաքաօ կամ Հոնկ-Քոնկ խրկելու։

Կիներնին փախցընելէն ետքը, իրենց ապրանքներն ալ շոգենաւները դրին ու Մաքաօ եւ Հոնկ-Քոնկ խրկեցին։

Իսկ Քանթոնի բնակող օտարազգիները դեռ քաղաքէն չելան, եւ կ'երեւայ որ հոն բաւական ապահով են. լատօրում քանի մը գաղղիացի ու անգլիացի պատերազմական նաւեր կան հոն երկաթ նետած, որոնք իրենց նաւաստիներուն մէկ մասը ցամաքը հանեցին իրենց համազգիները պաշտպանելու համար։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շաբաթ օրը Թանզիմաթի Ժողովին բոլոր անդամները՝ Չըրաղանի կայսերական պալատը երթալով վեհափառ Ինքնակալին ներկայացան, ու Նորին վեհափառութեան ձեռքէն իրենց պաշտօնին հաստատութիւնը ընդունեցին։

Թանզիմաթի Ժողովին խորհրդարան սահմանուեցաւ Հասարակաց Կրթուէ Ժողովին գումարուած սրահը։

— Անցեալ շաբթուընէ 'ի վեր բազմաթիւ փոխադրական նաւեր եկան մայրաքաղաքս Գաղղիայէն ու Անգլիայէն, պատերազմական պաշար եւ ուտելիք բերելով դաշնակից զօրաց։ Գաղղիոյ բանակին համար 550 ձի եկաւ։ Այս նաւերէն մէկ քանին Սեւ ծով գացին։

— Անցեալ հինգշաբթի, Սոֆէ անուն 18 թնդանօթով պուէք մը եկաւ մայրաքաղաքս Թուլոնէն։

— Դաշնակից տէրութիւնները՝ Գըրըմէն Կ. Պոլիս ամէն հինգ օրը լուր առնել տալու համար՝ երկու յատուկ շոգենաւ սահմանեցին։

— Աղեքսանդրիայէն կը գրեն, թէ Մէնիքլի Ահմէտ փաշան Եգիպտոսէն օգնութեան գալիք զօրքերուն հրամանատար կարգուեցաւ։ Հնդկաստանէն ալ գունդ մը անգղիայի ձիաւոր զօրք սա օրերս կ'սպասուին, որոնք հոն գալերնուն պէս Կ. Պոլիս պիտի խրկուին։

— Թէհրանէն կը գրեն, թէ Պարսկաստանի Օսմանեան դեսպան Ահմէտ Վէֆիք էֆէնտին սեպտեմբեր 2 ին Թէհրանէն մեկներ է Պաղտատի ճամբով Կ. Պոլիս գալու համար։ Դեսպանութեան պաշտօնը գործակատարի անուամբ Հայտար էֆէնտիին յանձնուեր է։ Ահմէտ Վէֆիք էֆէնտիին ճամբայ ելլելու ատենը, Պարսից շահը անկէ ունեցած գոհունակութիւնը յայտնելու համար՝ Արեւու մեծ պատուանշանը եւ իր գոհարազարդ պատկերը ընծայեր է անոր։ Վաշտ (Թապուր) մըն ալ իր անձնապահ զօրքերէն անոր ուղեկից տուեր է մինչեւ Պաղտատ։

— Անցեալ հինգշաբթի Բարսեղեան գերյարգի Սահակ աղային երկու որդիքը մեծարոյ Յարութիւն եւ Բարսեղ աղաները գաղղիական Թէլէմաք շոգենաւով մայրաքաղաքէս մեկնեցան ընկերութեամբ արժանայարգ Գ. Խաչատուր Վարդապետեանին, Փարիզ ուսման երթալու համար։

Երեքշաբթի օրն ալ Նորատունկեան գերյարգի Յակոբ աղայի որդի մեծարոյ Պաղտասար աղան եւ Յուսուֆեան մեծարոյ Տիգրան աղան մայրաքաղաքէս մեկնեցան նոյնպէս Փարիզ ուսման երթալու համար։

— Իզմիրի մէջ Քօլէրան սա օրերս նորէն ինքզինքը ցուցուց։ Ժամանակ մը դադարելէն ետեւ՝ սեպտեմբեր 18 ին մէկ հոգի մը բռնուեցաւ, 19 ին չորս հոգի, որոնց երեքը հրեայ, 20 ին տաճիկ մը, 21 ին վեց հրեայ։ 22 ին եւ 23 ին ամենեւին չպատահեցաւ։

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐ

Երէկ գաղղիական Աժաքսօ շոգենաւը Սեւ ծովէն լուր բերաւ մայրաքաղաքս, թէ դաշնակից զօրքերը երկուշաբթի օրը Սեվաստոպոլի դէմ պատերազմը սկսեր են։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԱՐՄՏԵԱՑ ԳԻՆԵՐԸ 29 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Անատոլուի կարծր ցորեն գրիւը ղշ.				37-40
Ռումէլիի	"	"	"	" 37—39
Խմոյիկ	"	"	"	" 50—52
Կոլոցի	"	"	"	" 47
Ռումէլիի կակուղ	"		"	" 32—35
Կոլոցի Եգիպտացորեն			"	" 23
Խարոյիկ	"		"	" 21 —
Ռումէլիի	"		"	" 20 —
Անատոլուի	"		"	20—21½
Ռումէլիի գարի			"	19—21
Ռումէլի հաճար			"	22—24
Կտաւատ (քէթէն թօհումը)				" 36—37

ԽՄԲԱԳԻՐ=ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Յ. ՄԻՒՀԵՆՏԻՍԵԱՆ

նելուէ, ըսաւ Անտօն։

— Իրաւունք ունիս պատասխանեց Պետրոս։

— Ուրեմն ի՞նչ արհեստ գտնալու է որ ոչ նստիս եւ ոչ կայնիս։

— Անանկ մարդիկ կան, որ քանի մը գիր գրելով՝ ամէն ճարտար բանուորներէն աւելի ստակ կը վաստկին. կարծեմ շատ դիւրին բան է թուաբանութիւնը։

— Անանկ է նէ մեր քովը եղած ժամանակդ իրիկունները դպրատուն կ'երթայինք նէ ի՞նչու չի սորվեցար։

— Ան ատենը խելքս չի հասաւ, բայց թէ որ գիտնամ նէ շատ աղէկ բան է։

— Սորվէ ուրեմն։

— Շատ դժուար է։

— Հիմա հասկցայ դուն ի՞նչ կուզես. օրը երկու անգամ հագուստ փոխես, ու միշտ ուզածդ կատարելու կարող ըլլաս, ես անանկ արհեստ մը գիտեմ։

— Ի՞նչ.

— Միլխինաւորի արհեստ։

Պետրոս ամչնալով սանձնոյեցաւ, ու ատանկով իրարմէ զատուեցան։

Անտօնին բառը ճշմարիտ էր, միլխինաւորի արհեստը շատ յարմար կուգար Պետրոսին. բայց ի՞նչ օգուտ . .։

Պետրոս ոսկերչութեան մէջ իր ծուլութիւնը շարունակեց, ու սկսաւ իր ընկերներուն հետ հպարտութեամբ վարուիլ. անոնք ալ ատոր փոխարէն կատակներ ընելով վրէժ կ'առնէին անկէ։

Ընկերները երբոր հագուած սղթուած գործարանը կուգար, բանուորներն ամէնը մէկէն ոտք կ'ելլէին։ Ի՞նչ կը կամի ձեր յարգութիւնը, կը հարցնէին խոնարհութեամբ առջին աթոռ մը դնելով, անշուշտ իր սեղանին համար արծաթէ կամ ոսկիէ ծանր սպասներ (թագըմ) կ'ուզէ։ Արդեօք ձեր յարգութիւնը Բօրթուկալի դեսպանը չէ՞։ Այս հարցմունքներուն Պետրոս առանց պատասխան տալու՝ կերթար իր տեղը կը նստէր. ան ատենը ամէնը մէկէն վրան կը թափէին, ու զարմանքով կ'ըսէին։

Ո՜հ ի՞նչ կ'ըլլէ կոր Պ. մարքիզը, ձեռուըները պիտի աղտոտէ . . ., անշուշտ Պ. Մարքիզը ձեռնոցները տունը մոռցեր է, թէ որ կը հաճի նէ՝ անոնց տեղը ջուխտ մը գուլպա տանք որ ձեռուըները անցունէ։

Այս կատակները օր օրի աւելնալով, Պետրոս բարկութենէն սկսաւ ալ ամենեւին չգալ։ Բայց այս արհեստէն դադարելէն ետքը, պէտք էր որ մէկ ուրիշ մը գտնէ. ուստի սկսաւ երկար բարակ մտածել, առանց իր ախորժակին յարմար արհեստ մը գտնելու։

Առջի բերան տպագրութիւնը միտքն եկաւ. բայց ատոր համար ալ ուղղագրութիւն գիտնալու էր, նաեւ միշտ սեւ գիրերու հետ խաղալու էր, ու առտուընէ մինչեւ իրիկուն ոտքի վրայ կայնելու էր, սա երեք պայմաններուն մէկն ալ Պետրոսի բանին չէր գար։

Վաճառականութիւնն ալ գէշ բան չէր, բայց անոր համար ալ թուաբանութիւն գիտնալու էր. վերջապէս երկար մտածելէն ու բոլոր արհեստներն աչքէ անցունելէն ետքը՝ աշխարհքիս վրայ իրեն յարմար արհեստ մը չի կրցաւ գտնալ. բայց պատահմամբ մէկ հատ մը գտաւ։ Ոսկերչին բնակած տունը երաժշտութեան վարպետ մը կար, որ ամիսը 24 ֆրանքով դաս կուտար։ Այս մարդը իրիկուն առտու տունը մտած ու ելած ժամանակը՝ քթին տակէն կ'երգէր։ Պետրոս մտածեց որ մէկ մարդ մը որ միշտ կ'երգէ, շատ երջանիկ ըլլալու է. ուրեմն միլխինաւորի արհեստէն ետքը՝ ամէնէն աղէկը երաժշտութիւնն է։ Ամենեւին աշխատութիւն պէտքը չէ կ'ըսէր ինքնիրեն. ինչու որ, տղաքն ալ զբօսնալու համար՝ մատուըներովնին կամ բերնովնին նուագարաններ կը չալեն։ Անկէց զատ երաժիշտ եղողը՝ գեղեցիկ սեւ պատմուճան եւ սպիտակ բանթալոն կը հագնի. շապիկին վրայ ալ գեղեցիկ կոճակ կը դնէ, ասկէց աղէկ արհեստ մի կայ։ Այս պայմանները Պետրոսը զմայլեցուցին, ու օրին մէկը երբոր հօրեղբայրը ոսկերչութիւնը չի սորվելուն վրայ գանգատ կ'ընէր, Պետրոս երաժշտութեան խօսքը բացաւ։

Ֆրանսօ առանց անոր խօսքը կտրելու թողուց որ երկար բարակ խօսի. ու երբոր Պետրոս իր խօսքը լմնցուց, անոր ձեռքէն բռնեց ու խստութեամբ մը ըսաւ։ “ Անբան տղայ, ես քու բռնած ճամբուդ չեմ գիտնար, բայց թող չըսեն թէ Ֆրանսօ Կոստա իր եղբօրորդին վռնտեց, ահա այս այնգամ ալ թող քու խօսքդ ըլլայ։ Վաղուընէ շուտը չի կայ, երաժշտութեան վարպետ մը քեզի կը բռնեմ. բայց գիտցած եղիր, Պետրոս. ան օրը որ անկից ալ ձանձրանաս, ան օրը կ'ըսեմ, ալ քեզ չեմ ճանչնար ու տունէս կը վռնտեմ, ան ատենը կրնաս ուզածդ պէս ամէն բան ընել։

Առաջին անգամն էր որ Ֆրանսօ առանկ խստութեամբ կը խօսէր եղբօրորդւոյն հետ. ասոր համար Պետրոսի սիրտը վախ մը մտաւ ու երաժշտութեան առաջին դասերը ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ։

(Մնացեալը յառաջիկայ թուով։)

Թարգմանեաց 'ի Գաղղիականէ
Խաչիկ Կէմիճեան։